9. Нагнибіда Л. С. Синтаксична реалізація метафор у мистецтвознавчих текстах / Л. С. Нагнибіда // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Л есі Українки. Філол. науки. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. – С. 41–45.
10. Піхтовнікова Л. С. Стилістика і синергетика дискурсу / Л. С. Піхтовникова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : кол. монографія / [за заг. ред. І. С. Шевченко]. – Х. : Константа, 2005. – С. 29–35.
11. Пухначев Ю. В. Число и мысль / Юрий Васильевич Пухначев. – М. : Знание, 1981 – Вып. (№) 4. – 176 с.
12. Топорова В. М. Геометрическая метафора: Общность и национально-языковая специфика / В. М. Топорова // Реальность, язык и сознание : междунар. межвуз. сб. науч. тр. / отв. ред. Т. А. Фесенко. – Тамбов : Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2002. – № 2. – С. 259–266.
13. Sals U. Die Biographie der «Hure Babylon». Forschungen zum Alten Testament, 2. Reihe. – Heidelberg : Mohr Siebeck, 2004. – 571 S.

Спиок источников иллюстративного материала

1. Meyrink G. Der Engel vom westlichen Fenster / G. Meyrink – Zürich : Diogenes Verlag, 1983. – 248 S.
2. Werfel Fr. Verdi. Roman der Oper / Fr. Werfel. – Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch, 1992. – 468 S.

Статтю подано в редколегію
29.03.2012 р.

УДК 811.112.2'42

В. П. Крижановська – викладач кафедри перекладу та німецької філології Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Типи композиційно-стилістичної структури німецькомовної новели

Роботу виконано на кафедрі німецької філології та перекладу ХНУ ім. В. Н. Каразіна

У статті зроблено спробу окреслити основні напрями дослідження німецькомовної новели як типу тексту з урахуванням трьох рівнів композиції: змістового, формального та змістово-формального. Визначено типи композиційно-стилістичної структури німецькомовної новели.

Ключові слова: діалогічне мовлення, композиційно-стилістична структура, монологічне мовлення, новела, тип тексту.

Крыжановская В. П. Типы композиционно-стилистической структуры немецкоязычной новеллы. В статье сделана попытка определить основные направления исследования немецкоязычной новеллы как типа текста с учетом трех уровней композиции: содержательного, формального и содержательно-формального. Рассмотрены типы композиционно-стилистической структуры немецкоязычной новеллы.

Ключевые слова: диалогическая речь, композиционно-стилистическая структура, монологическая речь, новелла, тип текста.

Kryzhanovska V. P. Types of Compositional and Stylistic Structure of a German Short-Story. The article dealth with the attempt to identify the main directions of research of a German short-story as a text type, taking into account the composition of three levels: semantic, formal and formal in content. The types of compositional and stylistic structure of a German short-story were adduced.

Key words: dialogic speech, composition and stylistic structure, monologue speech, short story, text type.

Kryshanowska W. P. Die Arten der Kompositions-Stilistischen Struktur der Deutschsprachigen Novelle. Im Artikel ist der Versuch gemacht, die Hauptrichtungen der Forschung der deutschsprachigen Novelle als Art des Textes mit der Berücksichtigung der drei Niveaus: inhaltlich, formal und inhaltlich-formal zu bestimmen. Die Typen der kompositions-stilistischen Struktur der deutschsprachigen Novelle sind betrachtet.

Die Stichwörter: dialogische Rede, kompositions-stilistische Struktur, monologische Rede, Novelle, Art des Textes.

© *Крижановська В. П., 2012*

Постановка наукової проблеми та її значення. Новела, як і будь-який інший тип тексту, має свою структуру і часову систему, яка найбільш адекватно відповідає структурно-композиційним і стилістичним особливостям текстів цього типу. **Актуальність** дослідження німецькомовної новели продиктована тим, що і сьогодні у світовій лінгвістиці не існує фундаментальних досліджень цього типу тексту, а в поодиноких розвідках зроблено місце лише фрагментарні спроби висвітлення цього питання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Ініціатива типологічного підходу до розгляду новели належить Й. В. Гете. Він виокремлював три типи новели: перший із них, заснований на дотепному повороті сюжету, тяжіє до канонічного зразка новели; другий, який зображує розповідь про кумедні безглуздості і комічні метаморфози, сходить до звичайного анекдоту; третій тип, що відкриває на якусь мить «людську натуру та її таємні глибини», уже ближчий до сучасної новели [3, 136].

Виходячи з романтичної концепції особистості в її еволюції, запропоновано таку типологізацію новели [1, 113]:

1. Новела, яка орієнтована на суб'єкт. Це може бути суб'єкт оповідання, який сюжетно з оповіданням не пов'язаний, або оповідач-ентузіаст, учасник подій; або особистісний початок, що його автор об'єктивував в епічному герої.

2. Новела, яка поряд з епічним оповідачем має розповідача, які не збігаються за типом свідомості. Його присутність знищує як монополію автора, так і монологізм самого розповідача, оскільки припускає наявність різних моделей подій, які однаково претендують на істинність.

3. Новела з «плюралістичною» свідомістю, яка передбачає наявність декількох «версій» того, що відбувається, або оповідань, які доповнюють одне одного.

Є думка, що для романтиків єнського періоду центром світу, до якого стягувалися всі силові лінії сюжету, був світ Я, і саме на просторі цього Я (універсуму) відкривалися найважливіші сторони існування людини, разом з тим, для романтиків післяєнської школи властива вже інша модель світу: паралельне існування зовнішнього і внутрішнього світів людини. Ці два світи зчеплені симултанно; вони різні, існують самостійно, але в одному просторі – просторі персонажа [4, 6].

Згідно з теорією композиції Е. Г. Різель [12], яку ми беремо за основу у своїй роботі, ці підходи до типологізації відображають змістовий рівень, який включає в себе ідейно-тематичну організацію тексту.

У зарубіжній філології мають місце спроби типологізації новели залежно від її обсягу. Мінімальна кількість слів, що її запропонували дослідники, становить 500, максимальна ж межа сягає 15 тисяч [8; 14; 11; 13]. Проте деякі науковці називають цей критерій помилковим, що вводить в оману внаслідок своєї поверховості [10].

На думку деяких дослідників, особливе стилістичне навантаження у новелі має початок та кінець тексту, зокрема речення перших та останніх абзаців. Співвідношення розмірів початкових та заключних абзаців дає підстави говорити про прямо пропорційну залежність, тобто речення в більшому за розміром абзаці мають тенденцію до більшої довжини [5]. Разом з тим зі збільшенням довжини речення збільшується і розмір слів. Скорочена довжина останніх абзаців, або кульмінації новели, не є ознакою спрощення змісту, навпаки, більше значення має підтекст, «виразність якого зазвичай тим сильніша, чим простіша структура тексту» [7, 81].

Концепція композиції тексту Е. Г. Різель [12], яка побудована на органічній єдності та взаємозв'язку внутрішніх і зовнішніх рівнів композиції, не виключає зі своєї теорії компоненту зовнішньої структури тексту, тобто зовнішнього членування на архітектонічні одиниці, і позначена автором як формальний рівень.

Л. С. Піхтовникова, досліджуючи німецьку віршовану байку, виділяє такі типи композиційної структури [6]:

1. Діалогічно-епічні типи. Сюди належать байки, у яких над авторською мовою переважає діалог зі швидкою зміною реплік, та байки з перевагою монологізованого діалогу.

2. Епіко-діалогічні типи. До них відносять байки, що мають тенденцію до розширення авторської мови і скорочення діалогічного та монологічного мовлення, а також байки з міні-діалогами.

3. Епічні типи. Автор виокремлює байки з недіалогічною прямою мовою персонажів на фоні авторської мови, та байки, побудовані лише на основі авторської мови.

Новела як тип тексту, хоч і належить до жанрів малої форми, є значно більшою від байки, шванку, анекдоту і т. ін., що зумовлює її дещо відмінну композицію від названих вище жанрів. Німецькомовна новела як тип тексту зазвичай одночасно містить у собі діалогічне мовлення персонажів (яке може передаватися і швидко змінюваними репліками (акція / реакція) [9], і вповільненою зміною висловлювань); монологізований діалог, тобто діалог (який поступово переходить у монолог); непряму і невласне-пряму мову (що її передає автор або один із персонажів); недіалогічну пряму мову персонажів (яка не містить суттєвого змістового навантаження у контексті художнього твору). Увесь цей набір композиційно-мовленнєвих та архітектоніко-мовленнєвих форм [2, 6] реалізується на фоні авторської мови, яка ведеться або від першої (форма *я, ми*), або від третьої (форма *він*) особи. Новели, у яких немає будь-якого із названих вище елементів, трапляються дуже рідко.

Для визначення типу композиційно-стилістичної структури німецькомовної новели, на нашу думку, є доцільним брати за основу наявність найбільш уживаного елементу тексту.

Пряме діалогічне мовлення є частим у новелах «Peter Schlehmiis wundersame Geschichte» (A. v. Chamisso), «Die Marquise von O» (H. v. Kleist), «Das Fräulein von Scuderi» (E. T. A. Hoffmann), «Die Hochzeit des Mönchs» (C. F. Meyer), «Die schwarze Galeere» (W. Raabe), «Traumnovelle» (A. Schnitzler), «Ein fliehendes Pferd» (M. Walser).

Монологічна форма, де монолог – суттєвий складник діалогу, переважає в побудові тексту новел «Novelle» (J. W. v. Goethe), «Geschichte vom braven Kasperl und dem schönen Annerl» (C. Brentano), «Der blonde Eckbert» (L. Tieck), «Mozart auf der Reise nach Prag» (E. Mörike), «Tonio Kröger» (T. Mann), «Schachnovelle» (S. Zweig).

Монологічне мовлення у новелах «Novelle» (J. W. v. Goethe) та «Tonio Kröger» (T. Mann) передається за допомогою композиційно-мовленнєвих форм «роздум» та «опис», що сприяє їх тяжінню до статичної форми викладу. Монологічне мовлення у новелах «Geschichte vom braven Kasperl und dem schönen Annerl» (C. Brentano), «Der blonde Eckbert» (L. Tieck), «Mozart auf der Reise nach Prag» (E. Mörike), «Schachnovelle» (S. Zweig) відтворюється за допомогою композиційно-мовленнєвих форм «повідомлення про події» та «повідомлення про переживання», що сприяє їх прагненню до динамічної форми викладу.

У новелі «Die Marquise von O» (H. v. Kleist) автор зображує події за допомогою непрямої мови, що також слугує її тяжінню до динамічної форми.

Наявність міні-діалогів на фоні авторської мови можна спостерігати у новелах «Lenz» (G. Büchner), «Brigitta» (A. Stifter), «Die Portugiesin» (R. Musil), «Katz und Maus» (G. Grass), «Ein Hungerkünstler», «Ein Landarzt» (F. Kafka).

У новелах «Tonio Kröger» (T. Mann), «Traumnovelle» (A. Schnitzler), «Schachnovelle» (S. Zweig), «Ein Landarzt» (F. Kafka) значне місце відводиться вживанню невласне-прямої мови, коли звичайний опис подій переривається внутрішнім мовленням героя, створюючи особливу стилістичну систему.

Новели з перевагою прямого діалогічного мовлення тяжіють до динамічної форми викладу. Новели, у яких трапляються міні-діалоги, являють собою здебільшого статичну форму.

Е. Г. Різель відносить композиційно-мовленнєві форми до формально-змістового рівня та розглядає їх як з'єднувальні ланки між внутрішньою і зовнішньою структурами тексту [12].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Тож найближча перспектива системного лінгвістичного дослідження німецькомовної новели – це створення її типологізації з урахуванням трьох рівнів композиційної структури: змістового, формального і змістово-формального, а також визначення її концептуальної, категоріальної сутності й когнітивних принципів.

Список використаної літератури

1. Бент М. И. Немецкая романтическая новелла: Генезис, эволюция, типология / М. И. Бент. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1987. – 120 с.
2. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка / М. П. Брандес. – М. : Высш. шк., 1983. – 272 с.
3. Гете И. В. Разговоры немецких беженцев / И. В. Гете // Собрание сочинений : в 10-ти т. Т. 6 / [под общ. ред. А. Аникста и Н. Вильмонта]. – М. : Худож. лит., 1978. – С. 136.
4. Грешных В. И. Художественная проза немецких романтиков: формы выражения духа : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.01.03. / Грешных В. И. – М. [б. и.], 2001. – 35 с.
5. Иванов В. И. О размерах начальных и заключительных абзацев в немецкой повествовательной литературе (на материале новеллистики Т. Манна, Г. Манна и В. Борхерта) / В. И. Иванов // Ученые записки, Т. 469. Вопросы романо-германского языкознания и методики преподавания иностранных языков. – Л. : [б. и.], 1970. – С. 116–122.

6. Пихтовникова Л. С. Композиционно-стилистические особенности стихотворной басни (на материале немецких стихотворных басен 18 в.) : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04. / Л. С. Пихтовникова. – К. : [б. и.], 1992. – 338 с.
7. Arens H. Verborgene Ordnung. Die Beziehungen zwischen Satzlänge und Wortlänge in deutscher. Erzählproze vom Barock bis heute / H. Arens – Düsseldorf, 1965. – 116 S.
8. Cassil R. Writing Fiction / R. Cassil. – New York, 1963. – 163 p.
9. Dithmar R. Die Fabel. Geschichte – Struktur – Didaktik / R. Dithmar. – Paderborn : Schöningh, 1917. – 215 S.
10. Friedman N. What Makes a Short Story Short / N. Friedman // Modern Fiction Studies. – 1958. – № 4. – P. 103–107.
11. Pratt M. The Short Story: The Long and the Short of It / M. Pratt // The new Short Story Theories / [ed. by Ch. Mayl. – Ohio, 1994. – P. 94–113.
12. Riesel E. Deutsche Stilistik : учеб. для студ. ин-тов и фак. иностр. яз. / E. Riesel, E. Schendels. – M. : Высш. шк., 1975. – 315 с.
13. Right O. M. On Defining the Short Story: The Genre Question / O. M. Right // Short Story Theory at Crossroads. – London, 1989. – P. 51.
14. Shaw H. Dictionary of Literary Terms / H. Shaw. – New York, 1972. – P. 343.

Статтю подано до редколегії
12.03.2012 р.

УДК 811.111 : 82.09 (73)

Ю. А. Купчишина – аспірант Житомирського державного університету імені Івана Франка

Наративні особливості художньої прози Р. Бредбері

Роботу виконано на кафедрі англійської філології та перекладу ЖДУ ім. Івана Франка

Статтю присвячено дослідженню основних наративних особливостей та засобів їх реалізації в художніх творах Р. Бредбері. Визначено поняття наративу, образу оповідача (автора), читача, хронотопу та типів висунення. У роботі представлено інтерпретацію типів оповіді в аспекті очуднення. Розглядаються поняття темпоральної структури тексту та різновиди хронотопу: очуднення часу та очуднення простору. Художній твір класифікується як ієрархічно організована система, основою якої є очуднення – основний композиційний прийом словесного мистецтва.

Ключові слова: наратив, образ автора, висунення, очуднення, хронотоп, час, простір, образність.

Купчишина Ю. А. Нарративные особенности художественной прозы Р. Брэдбери. Статья посвящена исследованию основных нарративных моделей и средствам их реализации в художественных произведениях Р. Брэдбери. Определено понятие нарратива, образа рассказчика (автора), читателя, хронотопа и типов выдвижения. В работе представлена интерпретация типов повествования в аспекте остранение. Рассматриваются понятия темпоральной структуры текста и разновидности хронотопа: остранение времени и остранение пространства. Произведение классифицируется как иерархически организованная система, основой которой является остранение – основной композиционный прием словесного искусства.

Ключевые слова: нарратив, образ автора, выдвижение, остранение, хронотоп, время, пространство, образность.

Kupchyshyna J. A. Narrative Features of Ray Bradbury's Fiction. The article deals with the main narrative models and the ways of their realization in Ray Bradbury's fiction. The concept of narrative, the narrator (the author), the reader, and the types of chronotope are defined. In this paper the interpretation of the types of narration are presented in the aspect of estrangement. The concepts of temporal structure of the text and the types of chronotope: estrangement of time and space are analysed. A work of fiction represents a specific system with its own hierarchy, estrangement is classified as the basic compositional device of verbal art.

Key words: narration, the image of the author, foregrounding, estrangement (defamiliarization), chronotope, time, space, imagery.

© Купчишина Ю. А, 2012